

УДК 336.226

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Сліпченко В.В.

Уманський національний університет садівництва

Основою стосунків між державою і платниками податків є принципи побудови системи оподаткування. Зважаючи на викладене, цілком логічними є спроби класифікувати зазначені категорії за окремими ознаками. Результати проведеного дослідження демонструють доцільність поділу принципів оподаткування на загальні (визначені податковим законодавством країни) та особливі (галузеві). При цьому, до галузевих принципів оподаткування агробізнесу доцільно віднести принцип поєднання загальнодержавного та муніципального адміністрування податків з суб'єктів сільськогосподарського виробництва а також принцип забезпечення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників через механізми їх оподаткування. Крім того, результати дослідження продемонстрували, що ефективність як системи оподаткування, яка функціонує в межах держави, так і її галузевої підсистеми залежить не від кількості принципів, а від їх неухильного дотримання в окремо взятій країні.

Ключові слова: податки, оподаткування агробізнесу, податкова підтримка сільськогосподарських товаровиробників, принципи побудови системи оподаткування, загальні податкові принципи, галузеві податкові принципи.

Постановка проблеми. Фундаментальними засадами стосунків між державою і платниками податків є принципи побудови системи оподаткування. Поряд з цим, якщо загальні принципи податкових взаємовідносин в Україні визначені Податковим кодексом, то для окремих напрямів діяльності, зокрема для аграрної сфери вітчизняної економіки ці, ключові основи економічної діяльності не визначені. Враховуючи той факт, що аграрна сфера є основою для економіки України, необхідність обґрунтування принципів побудови системи оподаткування для цієї галузі є важливим завданням для науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити, що обґрунтуванню ключових принципів податкових відносин присвячено численні публікації як класиків фінансової науки, так і відомих сучасників. Серед наукових публікацій, присвячених цій проблематиці найбільшої уваги заслуговують праці А. Сміта, М.І. Тургенева, Ж.С. Сімонді, А. Вагнера, І.І. Янжула. Серед найбільш ґрунтовних робіт вітчизняних науковців, присвячених дослідженню принципів оподаткування, слід відзначити праці І.О. Луніної, М.Я. Дем'яненка, В.П. Синчака, В.С. Загорського, І.Г. Благун.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись те, у дослідженнях цілої низки відомих вчених розглядалися принципи побудови системи оподаткування, науковою спільнотою принципам податкових відносин для аграрної сфери не приділено належної уваги.

Враховуючи викладене, зважаючи на проблеми оподаткування аграрного бізнесу, що останнім часом особливо загострились, виокремлення та узагальнення принципів побудови взаємовідносин між платниками податків – аграрними товаровиробниками і державою наразі є важливим завданням для фінансової науки.

Мета статті. Дана публікація присвячена узагальненню та систематизації принципів побудови системи оподаткування для агросфери.

В статті використано економіко-статистичні методи дослідження, зокрема метод ретроспективного аналізу, монографічний і графічний методи.

Виклад основного матеріалу. Як податковим відносинам загалом, так і принципам побудо-

ви системи оподаткування з поміж інших економічних проблем присвячена праця А. Сміта «Дослідження про природу і причини багатства народів». Саме в цій фундаментальній праці визначено, що всі громадяни країни, пропорційно їх доходам, повинні брати участь в утриманні уряду. Крім того, податки повинні бути чітко визначеними, а не довільними та стягуватись в той час і таким способом, щоб це було зручним для платника. Також А. Сміт зазначав, що механізм справляння кожної податкової форми повинен бути таким, щоб через її застосування у платника вилучалось якомога менше доходів, понад ту їх частину, що надходить до державної казни [1, с. 36-44].

Узагальнюючи викладені в праці А. Сміта принципи податкових відносин, зазначимо, що вони відповідають сучасним принципам рівності оподаткування, єдиного підходу до побудови механізмів справляння податкових платежів, зручності справляння податків та економічності оподаткування.

М.І. Тургенєв та Ж.С. Сімонді доповнили принципи оподаткування, визначені А. Смітом, тим, що податок повинен справлятися з чистого доходу, а не з капіталу, щоб через механізм його сплати не відбувався відтік багатства з країни [2, с. 18-26; 3, с. 150].

Інший відомий представник російської фінансової науки – І. І. Янжул додав до принципів оподаткування, описаних А. Смітом та М. І. Тургенєвим, що держава не повинна запроваджувати податки, які суперечать положенням моральності та етики (податки на євреїв, повій, злочинців, тощо) [4, с. 18].

Відомий німецький вчений А. Вагнер пропонує дещо інші принципи оподаткування, об'єднуючи їх в чотири групи: фінансові, економічні, етичні та адміністративно-технічні.

При цьому, до фінансових принципів податкових відносин А. Вагнер відносить достатність та еластичність оподаткування; до економічних – обґрунтований вибір джерела оподаткування, та економічно обґрунтоване комбінування податків, що враховує їх перекладність; до етичних загальність і рівномірність податків; до адміні-

стративно-технічних визначень оподаткування, зручність та помірність витрат, пов'язаних зі справлянням податків [5, с. 107].

Варто відмітити, що принципи оподаткування узагальнені зазначеними дослідниками податкових взаємин стали підґрунтям для формування систем оподаткування багатьох країн світу. В Україні, як самостійній державі перші принципи побудови її системи оподаткування були сформульовані в Законі України «Про систему оподаткування в Україні». Цим нормативним актом визначено, що базою податкових відносин є стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції; стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності; обов'язковість впровадження норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), визначених на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства; рівнозначність і пропорційність; рівність та недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації; соціальна справедливість; стабільність; економічна обґрунтованість; рівномірність та зручність сплати; компетенція стосовно встановлення і скасування податків і зборів, а також пільг їх платникам; єдиний підхід щодо механізмів справляння податкових платежів; доступність норм податкового законодавства для платників податків [6].

Екскурс в історію розбудови стосунків між державою і платниками податків в Україні демонструє зусилля держави навіть на початковому етапі розвитку податкових відносин сфор-

мулювати чіткі принципи побудови податкової системи. Даний етап формування основ податкових стосунків закінчився прийняттям Податкового кодексу України.

Цей нормативно-правовий акт декларує, що принципами побудови сучасної вітчизняної системи оподаткування є загальність оподаткування; рівність усіх платників перед законом та недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації; невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу; фіскальна достатність; соціальна справедливість; економічність оподаткування; нейтральність оподаткування; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів [7].

Зважаючи на те, що принципи побудови податкових відносин є підґрунтям для всієї системи оподаткування, цілком логічним є намагання з боку вчених класифікувати зазначені категорії за окремими ознаками. В зв'язку з цим, слід відмітити, що І. О. Луніна пропонує принципи податкових відносин систематизувати, виділивши при цьому 4 групи принципів оподаткування: 1) фіскально-бюджетні; 2) політико-економічні; 3) соціально-етичні; 4) принципи, що стосуються правової і технічної сторін оподаткування. [8, с. 30].

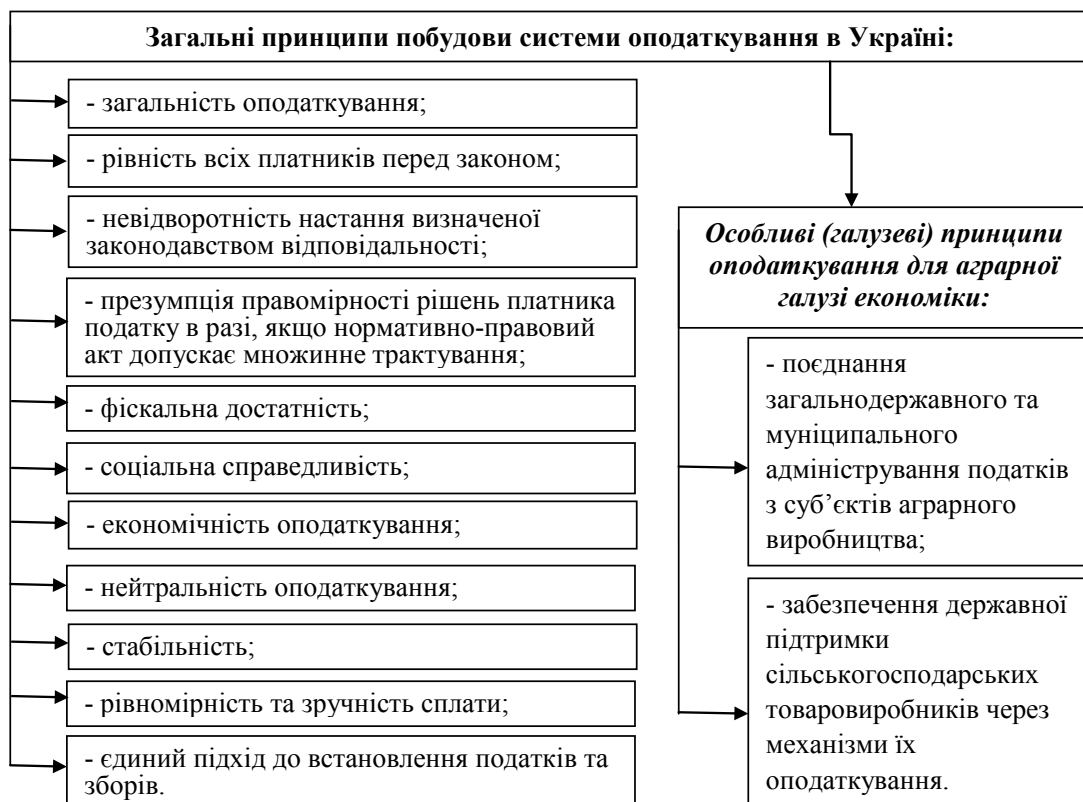

Рис. 1. Особливі принципи оподаткування агробізнесу як елементи загальних принципів побудови системи оподаткування в Україні*

* Узагальнено автором

Не розглядаючи та не деталізуючи критерії класифікації принципів оподаткування, запропоновані І. О. Луїною, зазначимо, що сама класифікація податкових принципів, безперечно є потрібною справою, оскільки вона дає можливість детально проаналізувати сутність принципів оподаткування.

В цьому контексті, досить вдалою є класифікація принципів оподаткування, запропонована В. П. Синчаком, що виділяє три групи податкових принципів, зокрема принципи в залежності від пріоритетів реалізації податкової політики – фіскально-бюджетні, конвергентні та приватно-підприємницькі а також принципи в залежності від системи оподаткування – загальні (розроблені класиками фінансової науки), національні (наведені в законодавстві окремих країн) та особливі (що враховують галузеву специфіку оподаткування) [9, с. 7-8].

На думку вченого, саме особливі принципи побудови системи оподаткування реалізуються на практиці через підсистему оподаткування в аграрній галузі [9, с. 7-8].

Проаналізувавши норми податкового законодавства та наукові публікації, присвячені принципам оподаткування та їх класифікації, притримуємось точки зору стосовно можливості використання саме класифікації податкових принципів в залежності від системи оподаткування, як і пропонує В. П. Синчак. Поряд з цим, на наше переконання, недоцільним є поділ принципів податкових відносин на загальні та національні, оскільки вони між собою суттєво не відрізняються. Тому, на нашу думку, доцільним є застосування загальних (визначених податковим законодавством країни, наприклад Податковим кодексом України) та особливих (галузевих) податкових принципів.

З іншого боку, основою для розробки галузевих принципів оподаткування повинні бути загальні принципи оподаткування, передбачені Податковим кодексом. Зважаючи на викладене та беручи за основу принципи податкових відносин, визначені вказаним нормативно-правовим актом, вважаємо за доцільне сформулювати такі особливі (галузеві) принципи для аграрної сфери (рис. 1):

– принцип поєднання загальнодержавного та муніципального адміністрування податків з суб'єктів сільськогосподарського виробництва (частина податків з суб'єктів агробізнесу є місцевими, а тому їх адміністрування – завдання муніципалітетів);

– принцип забезпечення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників через механізми їх оподаткування (в Україні лише через податкові механізми здійснюється підтримка агробізнесу, необхідність якої викликана потребою в забезпеченні стабільності цін на продукти харчування).

Саме виокремлені нами принципи податкових відносин в агросфері повинні бути прописані в Єдиній комплексній стратегії розвитку сільськогосподарства та сільських територій [10] і бути основою для подальшого розвитку податкових відносин в аграрній галузі вітчизняної економіки.

Декларування і подальше практичне застосування принципів розбудови податкових відносин в сільськогосподарському секторі економіки забезпечить її стабільність та знизить ризики як продовольчої кризи, так і соціальної напруженості на салі, що спостерігалась після прийняття ряду змін до податкового законодавства в частині оподаткування агробізнесу, що відбулось в кінці 2015 р. [11].

При цьому, ми підтримуємо позицію багатьох дослідників податкових відносин, які підкреслюють, що ефективність як системи оподаткування, яка функціонує в межах держави, так і її галузевої підсистеми залежить не від кількості принципів, а від того, чи дотримуються їх в окремо взятій країні [9, с. 8; 12, с. 41; 13, с. 33; 14, с. 36; 15, с. 98].

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, зазначимо, що в Україні доцільним є застосування загальних (визначених податковим законодавством країни, наприклад Податковим кодексом України) та особливих (галузевих) податкових принципів.

При цьому, галузеві принципи оподаткування агробізнесу, як такі, що впливають із загальних податкових принципів включають принцип поєднання загальнодержавного та муніципального адміністрування податків з суб'єктів сільськогосподарського виробництва а також принцип забезпечення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників через механізми їх оподаткування.

Крім того, результати дослідження продемонстрували, що ефективність як системи оподаткування, яка функціонує в межах держави, так і її галузевої підсистеми залежить не від кількості принципів, а від їх неухильного дотримання в окремо взятій країні.

Подальші наукові пошуки у визначеному напрямі фінансово-економічних досліджень слід присвятити функціям системи оподаткування аграрного бізнесу.

Список літератури:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Текст] / А. Смит – М.: Соцэкгиз, 1935. – 605 с.
2. Тургенев Н. И. Опыт теории налогов [Текст] / Н. И. Тургенев – 3-е изд. – М.: Гос. соц.-экон. изд-во, 1937. – 176 с.
3. Сисмонди Ж. С. Новые начала политической экономии. [Текст] / Ж. С. Сисмонди; Перевод А. Ф. Кона и Ф. И. Михалевского. – М.: Директмедиа Паблишинг, 2008. – 362 с.
4. Янжул И. И. Основные начала финансовой науки: Учение о государственных доходах [Текст] / И. И. Янжул. – М.: «Статут», 2002. – 555 с.
5. Вопросы денежного обращения. Сборник переводов из А. Вагнера, К. Гелтефериха, Ч. Конанта, А. Арноне и др. [Текст] – Санкт-Петербург: Изд. кассы взаимопомощи студ. СПб политех. ин-та, 1911. – 362 с.
6. Про систему оподаткування в Україні: Закон України від 25 червня 1991 року № 1251-ХІІ. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>
7. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk>

8. Луніна І. Податкова політика в Україні: підходи і перспективи [Текст] / І. Луніна, Ю. Конрад // Економіка України. – 1996. – № 11. – С. 29-37.
9. Синчак В. П. Система оподаткування у сільському господарстві України: теорія, методологія та практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» [Текст] / В. П. Синчак. – Київ: Інститут аграрної економіки, 2009. – 39 с.
10. Про затвердження Положення про Раду з питань розробки проекту Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства і сільських територій в Україні на 2015-2020 роки: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 31 від 28.01.2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/system/files/Положення%20про%20Раду.doc>
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/909-19>
12. Дем'яненко М. Я. Основи податкових відносин в АПК [Текст] / М. Я. Дем'яненко. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 72 с.
13. Барулин С. В. Специальные налоговые режимы: теоретические и организационные основы [Текст] / С. В. Барулин, Г. В. Жирова // Финансы. – 2003. – № 10. – С. 32-34.
14. Боровик П. М. Недотримання принципів побудови – ключова проблема вітчизняної системи оподаткування [Текст] / П. М. Боровик, В. І. Лелека // Україна наукова: матеріали восьмої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 21-23 грудня 2011 р. – К., 2011, Ч. 1. – С. 35-36.
15. Загорський В. С. Принципи функціонування податкової системи ринкового типу [Текст] / В. С. Загорський, І. Г. Благул // Финансы Украины. – 2003. – № 10. – С. 92-99.

Слипченко В.В.

Уманский национальный университет садоводства

ПРИНЦИПИ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ АГРАРНОГО БИЗНЕСА

Аннотация

Основой отношений между государством и налогоплательщиками являются принципы построения системы налогообложения. Учитывая изложенное, вполне логичными есть попытки классифицировать указанные категории по отдельным признакам. Результаты проведенного исследования показывают целесообразность разделения принципов налогообложения на общие (определенные налоговым законодательством страны) и особые (отраслевые). При этом, до отраслевых принципов налогообложения сельхозбизнеса целесообразно отнести принцип сочетания общегосударственного и муниципального администрирования налогов с субъектов сельскохозяйственного производства, а также принцип обеспечения государственной поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей через механизмы их налогообложения. Кроме того, результаты исследования показали, что эффективность как системы налогообложения, которая функционирует в пределах государства, так и ее отраслевой подсистемы зависит не от количества принципов, а от их неукоснительного соблюдения в отдельно взятой стране.

Ключевые слова: налоги, налогообложение сельхозбизнеса, налоговая поддержка сельскохозяйственных товаропроизводителей, принципы построения системы налогообложения, общие налоговые принципы, отраслевые налоговые принципы.

Slipchenko V.V.

Uman National University of Horticulture

THE PRINCIPLES OF THE FORMATION OF AGRIBUSINESS TAXATION

Summary

The basis of the relationships between the state and taxpayers are the principles of the tax system construction. Considering everything mentioned above, the attempts to classify the said categories according to certain characteristics are seemed to be logical. The results of the conducted study demonstrate the feasibility of the separation of taxation principles into general (defined by the tax laws of the country) and special (branch). It is advisable to include the principle of combining national and municipal tax administration of agricultural entities and the principle of providing state support to the agricultural producers through the mechanism of their taxation into the branch taxation principles of agribusiness.

In addition, the results of the study showed that the effectiveness of the tax system that functions within the state, as well as of its branch subsystem, doesn't depend on the number of principles but on their strict adherence in a particular country.

Keywords: taxes, agribusiness taxation, tax support of agricultural producers, the principles of the construction of the taxation system, total tax principles, branch taxation principles.